

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΑΚΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΟΚΟΜΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΑΓΡΟΤΙΣΣΑ



ΛΕΒΕΝΤΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

Ο ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΜΠΑΡΙΤΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2005

Η ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΑΓΡΟΤΙΣΣΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Η Ελληνίδα αγρότισσα σε ατομικό, οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο.

- 1.1. Παραδοσιακά πρότυπα για τη θέση της αγρότισσας στην οικογένεια και την κοινωνία.
- 1.2. Ημερήσιες απασχολήσεις και κατανομή του χρόνου της αγρότισσας
- 1.3. Η συμβολή της αγρότισσας στο οικογενειακό εισόδημα και σύγκριση αυτής με τον άνδρα αγρότη.
- 1.4. Η συμμετοχή της γυναίκας στη λήψη αποφάσεων
- 1.5. Επίπεδο μόρφωσης της Ελληνίδας αγρότισσας και εξειδικευμένη επαγγελματική κατάρτιση για τη γεωργία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Ελληνική Νομοθεσία και κοινωνική ασφάλιση για την Αγρότισσα

- 2.1. Γενικά στοιχεία για την κοινωνική ασφάλιση της αγρότισσας
- 2.2. Συνταξιοδότηση και ιατροφαρμακευτική της Ελληνίδας αγρότισσας
- 2.3. Παροχές μητρότητας, επιδόματα πολυτέκνων και ισόβια σύνταξη για τις αγρότισσες.
- 2.4. Εξέλιξη νομικών μέτρων για την αγρότισσα στην Ελλάδα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Η αγρότισσα στην Ελλάδα σε σχέση με τους

Αγροτικούς Συνεταιρισμούς

3.1. Γενικά στοιχεία

3.2. Δραστηριότητες και στόχοι των γυναικείων
Αγροτικών Συνεταιρισμών

3.3. Παραδείγματα γυναικείων αγροτικών συνεταιρισμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : Η αγρότισσα και ο αγροτικός τουρισμός στην
Ελλάδα

4.1. Γενικά στοιχεία

4.2. Η αγρότισσα ως παράγοντας του αγροτικού τουρισμού

4.3. Προγράμματα αγροτουρισμού που ενδιαφέρουν την
αγρότισσα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μια πτυχιακή εργασία , παρά τις δυσκολίες και την πολυπλοκότητα που την διέπει , έχει πάντα πολύ χρήσιμα πράγματα να προσφέρει σε αυτόν που την διεξάγει. Πέρα από τις γνώσεις που θα προσκομίσει κανείς κατά την διάρκεια της διεξαγωγής της, μένει η ευχαρίστηση της ολοκλήρωσης μιας σύνθετης εργασίας, η οποία δίνει στο συντάκτη της να κατανοήσει ότι οι πολύχρονες προσπάθειες του για την απόκτηση γνώσεων αποδίδουν.

Στο σημείο αυτό αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή κύριο Μπαριτάκη Δημήτριο για τις χρήσιμες υποδείξεις του, την πολύτιμη βοήθεια του και την άψογη συνεργασία του καθ'όλη την διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας μου, την Σμυρνιωτάκη Μαρία για την πολύτιμη βοήθεια της, την οικογένεια μου που με στήριξε σε όλη την διάρκεια των σπουδών μου στο ΑΤΕΙ Κρήτης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι γενικά παραδεκτό ότι από τα πρώτα χρόνια που ο άνθρωπος άρχισε να εκμεταλλεύεται τη γη, μέχρι και σήμερα, ήταν πάντα αξιοσημείωτη η συμβολή της γυναίκας στις ανάλογες γεωργικές εργασίες. Η θέση της γυναίκας στην ύπαιθρο σε συνδυασμό με τα υπόλοιπα καθήκοντα κάθε γυναίκας φέρουν δυσκολίες κατά την ένταξη της στο «κοινωνικό γίγνεσθαι». Παρ' όλα αυτά οι προσπάθειες της γυναίκας αγρότισσας δεν αναγνωρίζονται συχνά, φαινόμενο το οποίο συναντάται συχνότερα σε κοινωνίες όπως την Ελληνική.

Πιο συγκεκριμένα, στα παλαιότερα χρόνια το πατριαρχικό σύστημα που ίσχυε, ήθελε ενίοτε τη γυναίκα να δουλεύει στον αγρό απαγορεύοντας της όμως να συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων. Παράλληλα η γυναίκα έπρεπε να είναι υπόδειγμα μητέρας και συζύγου, άβουλο ον, χωρίς ανάγκες και προσωπικές επιθυμίες και πάντα πρόθυμη να πραγματοποιήσει τις επιθυμίες των ατόμων που την «προστάτευαν».

Με την πάροδο των χρόνων, έπειτα από ατομικούς και ομαδικούς αγώνες η γυναίκα κατόρθωσε να κερδίσει σε σημαντικό βαθμό, το σεβασμό που της αξίζει ως ισότιμο με τον άντρα μέλος της αγροτικής – και όχι μόνο - κοινωνίας. Έτσι, με αργά και σταθερά βήματα, άρχισε να αποδεικνύει ότι είναι ισάξιος συμπορευτής με τους άντρες στο χώρο των γραμμάτων, της τέχνης και των επιστημών αλλά και στην εξέλιξη κάθε μορφής πολιτισμού. Λαμβάνοντας υπόψη ότι αποτελούν το μισό περίπου δυναμικό των αγροτικών περιοχών της Ελλάδας, είναι ευνόητο ότι συμμετέχουν ενεργά στην παραγωγική διαδικασία και την ανάπτυξη τους.

Από το γυναικείο αγροτικό δυναμικό μόνο το 19% είναι αρχηγοί γεωργικής εκμετάλλευσης, ενώ το 54% είναι συμβοηθούντα μέλη, δηλαδή μέλη της οικογένειας που εργάζονται στην οικογενειακή εκμετάλλευση χωρίς να παίρνουν μισθό ή ημερομίσθιο, ανεξαρτήτως αν έχουν αρχηγική ή όχι θέση μέσα στην οικογένεια. Ως συνέταιροι – συνεργάτες και αμειβόμενα μέλη εργάζεται το 7% του γυναικείου αγροτικού δυναμικού ενώ το 27% είναι εργάτες δηλαδή παίρνουν ημερομίσθιο.

Πριν όμως αναπτυχθεί γενικότερα η θέση της αγρότισσας στην Ελληνική κοινωνία, είναι απαραίτητο να δοθεί ένας ορισμός για την έννοια «αγρότης». Σύμφωνα λοιπόν με το νόμο 2520/97 'Κίνητρα και οικονομικές ενισχύσεις για τους νέους αγρότες', αγρότης (άνδρας ή γυναίκα) θεωρείται αυτός που ασχολείται με τη γεωργία, κτηνοτροφία, θηραματοπονία, δασοπονία, αλιεία, αγροτουρισμό, αγροτοβιοτεχνία, παραδοσιακή βιοτεχνία και προστασία του φυσικού χώρου, εφόσον διαθέτει για τις δραστηριότητες του αυτές τουλάχιστον το μισό του διαθέσιμου χρόνου του και τα εισοδήματα που αποκτά από τις εν λόγω δραστηριότητες υπερβαίνουν τα τυχόν εισοδήματα του από άλλες πηγές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η Ελληνίδα αγρότισσα σε ατομικό, οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο.

1.1 Παραδοσιακά πρότυπα για τη θέση της αγρότισσας στην οικογένεια και την κοινωνία.

Η Ελληνίδα που εργάζεται στον αγρό, όπως κάθε γυναίκα άλλωστε, έχει ως κύριο μέλημα της τη σωστή ανατροφή των παιδιών της και δευτερευόντως την ορθότητα της γεωργικής εκμετάλλευσης που έχει αναλάβει, ιδίως μάλιστα όταν τα κτήματα στα οποία εργάζεται δεν ανήκουν στην οικογένεια της. Στα πλαίσια μιας συνεργατικής οικογένειας, έχει το δικαίωμα να λάβει αποφάσεις που θα αφορούν στη βελτίωση της γεωργικής εκμετάλλευσης, τα οποία όμως συνήθως δεν ασκεί εξαιτίας των υπόλοιπων καθηκόντων της με αποτέλεσμα πολλές φορές να είναι απλά εργάτης και όχι συνεργάτης του συζύγου της.

Τα πιο σημαντικά καθήκοντα της εκτός επαγγέλματος, είναι το νοικοκυριό, η εκπαίδευση των παιδιών της – εφόσον έχει – και γενικότερα οι συνηθισμένες καθημερινές οικιακές εργασίες, που όμως είναι πολύ χρονοβόρες ιδίως έπειτα από την εξάντληση που προκαλεί η κοπιαστική εργασία του αγρότη.

Ας σημειωθεί ότι βάση δημογραφικών στοιχείων το 93% των γυναικών ηλικίας πάνω από 28 ετών είναι έγγαμες, με τετραμελή οικογένεια ενώ δεν πρέπει να παραληφθεί ότι το 40% των γυναικών αυτών φροντίζουν μέσα στην οικία τους και άλλα μέλη συγγενών (κυρίως γονείς της ίδιας ή του συζύγου). Το αποτέλεσμα συχνά είναι οι ψυχαγωγικές δραστηριότητες της να περιορίζονται στην τηλεόραση γεγονός στο οποίο συμβάλει η έλλειψη αρκετών μορφών ψυχαγωγίας στις αγροτικές περιοχές σε σύγκριση με τις αστικές.

Η Ελληνίδα αγρότισσα σε κάποιες περιπτώσεις αισθάνεται πιο καταπιεσμένη από το οικογενειακό και το κοινωνικό περιβάλλον της, διότι στις αγροτικές περιοχές υπάρχουν διαφορετικές αντιλήψεις για

τα κοινωνικά «πρέπει», με αποτέλεσμα η αγρότισσα ιδίως νεαρής ηλικίας να μη ζει όπως θα ήθελε λόγω φόβου κοινωνικής κατακραυγής. Η ψυχολογική της κατάσταση όμως, επηρεάζεται και από την έλλειψη επιλογών σε όλα τα θέματα που θα μπορούσαν να αφορούν μια νεαρή γυναίκα.

Η Ελληνίδα αγρότισσα προέρχεται σχεδόν πάντα από αγροτική οικογένεια και σπάνια από αστική. Έτσι της έχουν μεταδοθεί εμπειρικά οι συνήθειες της παραδοσιακής αγροτικής μητέρας από το πατρικό της σπίτι, προσπαθώντας στα νεώτερα χρόνια να τις εκσυγχρονίσει καταφέροντας να υλοποιήσει τις προσδοκίες της κυρίως στην εξωτερική της εμφάνιση και στον εξοπλισμό του σπιτιού.

Εφόσον, ο άντρας εργάζεται περισσότερο από τη γυναίκα, ιδίως μετά την απόκτηση παιδιών, η γυναίκα βρίσκεται πιο κοντά στα παιδιά της με αποτέλεσμα να έχει μια πιο εξέχουσα θέση στην οικογένεια και την κοινωνία. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ασχολείται πιο πολύ σε σύγκριση με τη γυναίκα της πόλης με την υγεία της οικογένειας, εξαιτίας του τρόπου διατροφής της, τον οποίο προσπαθεί να μεταδώσει και στα παιδιά της. Έτσι διατηρεί την ελληνική παράδοση και τον πολιτισμό, διασκεδάζοντας με ελληνική παραδοσιακή μουσική που σπανίζει πια να θεωρείται μέσο διασκέδασης στις πόλεις.

Δυστυχώς, στην περίπτωση που η αγροτική οικία απέχει αρκετά από τα πλησιέστερα αστικά κέντρα, οι δυσκολίες αυξάνουν καθώς σε περίπτωση ιατρικής περίθαλψης, κέντρων εκπαίδευσης, επαγγελματικού προσανατολισμού και ψυχαγωγίας αυξάνουν και τα έξοδα μετακίνησης ή ακόμα χειρότερα είναι αδύνατη η πρόσβαση σε πιο «εξελιγμένες» περιοχές όπως συμβαίνει για παράδειγμα σε περίπτωση δυσμενών καιρικών συνθηκών. Τα προβλήματα αυτά είναι πιθανό να συμβαίνουν και σε μια αστική οικογένεια, σπάνια όμως δυο γονείς στην πόλη αισθάνονται άσχημα γιατί δεν υπάρχει πλησίον σχολείο για να πάει το παιδί τους ή ότι ίσως καθυστερήσουν να βρουν καλά εξοπλισμένη ιατρική μονάδα σε περίπτωση απρόβλεπτης ασθένειας.

1.2. Ημερήσιες απασχολήσεις και κατανομή του χρόνου της αγρότισσας

Σύμφωνα με διάφορες έρευνες που έχουν γίνει σε αγροτικές περιοχές με θέμα την κατανομή ημερήσιου χρόνου εργασίας, προκύπτει ότι οι αγρότες εργάζονται λιγότερο από τις αγρότισσες. Με περιοχές έρευνας τη Θεσσαλονίκη, την Καρδίτσα και το Νομό Ηλείας, αναφέρεται ότι ο χρόνος εργασίας των γυναικών είναι κατά 20 % - 30 % μεγαλύτερος από εκείνου των αντρών.

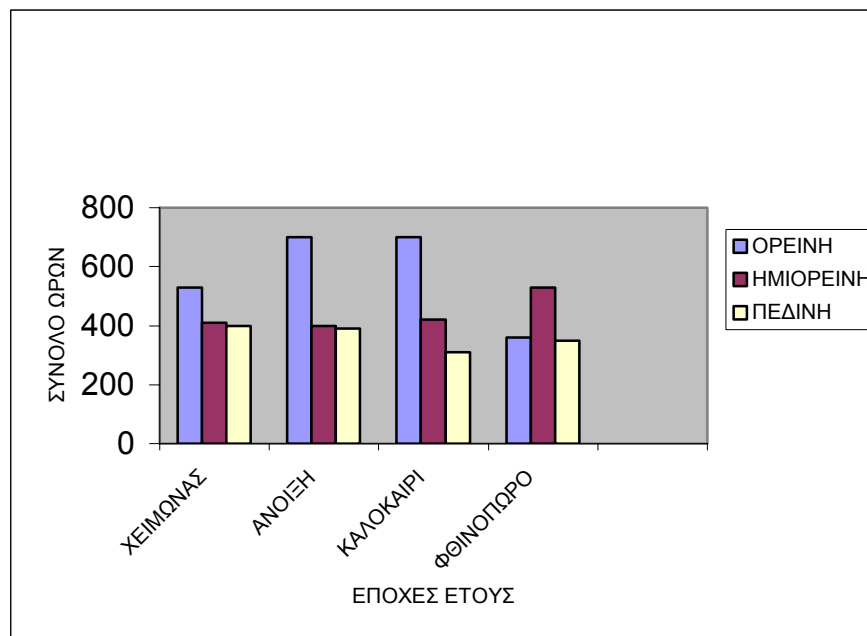
Σε περιόδους αιχμής ο χρόνος εργασίας μιας αγρότισσας, φθάνει σε 13 ώρες ημερησίως και σε ορισμένες γεωργικές εκμεταλλεύσεις «αγγίζει» και τις 16 ώρες. Στις κανονικές περιόδους του έτους οι γυναίκες χρειάζονται κατά μέσο όρο 2 ½ ώρες για όλες τις καθημερινές εργασίες του σπιτιού και άλλες 2 ώρες για την προετοιμασία γευμάτων για τη διατροφή της οικογένειας.

Στις εργασίες αυτές δεν περιλαμβάνονται εργασίες που επαναλαμβάνονται κάθε εβδομάδα, όπως είναι για παράδειγμα το πλύσιμο των ρούχων. Σημειώνεται ότι οι αγρότισσες απασχολούνται καθημερινά περίπου 20 –30 λεπτά της ώρας για την περιποίηση των οικόσιτων ζώων, 7 με 8 ώρες στο αγρόκτημα και τρεις περίπου ώρες την εβδομάδα στην φροντίδα του λαχανόκηπου. Έτσι υπολογίζεται, ότι το καθημερινό ωράριο εργασίας της αγρότισσας είναι 11 –13 ώρες.

Τα στοιχεία αυτά, μεταβάλλονται ανάλογα με την αγροτική περιοχή (ορεινή, ημιορεινή, πεδινή) και από το είδος των καλλιεργειών και ισχύουν για τις οικογένειες που από παράδοση οι άντρες δεν ασχολούνται με οικιακές εργασίες. Στην κατηγορία αυτή, ανήκει η πλειοψηφία των αγροτικών οικογενειών. Ακόμη, στον προαναφερόμενο καταμερισμό εργασίας δεν περιλαμβάνεται η φροντίδα παιδιών και ηλικιωμένων που είναι έργο της αγρότισσας. Άλλωστε στις αγροτικές περιοχές, σπάνια υπάρχουν Κέντρα φροντίδας ηλικιωμένων και βρεφικοί σταθμοί.

Στο ραβδόγραμμα 1, φαίνεται η σημαντική διαφορά στις ώρες εργασίας που αντιστοιχούν σε μια αγρότισσα, ανάλογα με την περιοχή στην οποία ζει και εργάζεται.

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 1: Η απασχόληση της γυναίκας στη γεωργική εκμετάλλευση



ΠΗΓΗ: Υπουργείο Γεωργίας-Δίνση ΑΟΟ, Αθήνα 1985

1.3. Η συμβολή της αγρότισσας στο οικογενειακό εισόδημα και σύγκριση αυτής με τον άνδρα αγρότη

Προκειμένου να γίνει πιο εύκολη και σωστή η διεξαγωγή των συμπερασμάτων σε θέματα που αφορούν τη συμβολή της αγρότισσας στο οικογενειακό εισόδημα παρατίθενται μερικές κατηγορίες αγρότισσας σύμφωνα με την οδηγία 86/613/ΕΟΚ. Σύμφωνα λοιπόν με την οδηγία αυτή, που τέθηκε σε ισχύ από 30 Ιουνίου 1989 κάποιες κατηγορίες σχετικά με το επαγγελματικό καθεστώς της αγρότισσας είναι εξής:

- Σύζυγοι υπευθύνων αγροτικής εκμετάλλευσης
- Γυναίκες ιδιοκτήτες και υπεύθυνες γεωργικής εκμετάλλευσης

- ο Γυναίκες παντρεμένες με αγρότη που δεν έχουν μόνο αγροτικές δραστηριότητες και γενικότερα δεν θεωρούν ότι εμπλέκονται στην εκμετάλλευση
- ο Γυναίκες με ορισμένες ευθύνες μέσα στην εκμετάλλευση αλλά και με επαγγελματική δραστηριότητα συμπληρωματική της γεωργικής εκμετάλλευσης.

Σύμφωνα με στατιστικές μελέτες του Μωυσίδη Α. που έγιναν κατά το έτος 1996 (ΠΙΝΑΚΑΣ 1) οι περισσότερες αγρότισσες στη χώρα μας είναι συμβοηθούντα μέλη τα οποία στην πλειοψηφία τους είναι σύζυγοι των αρχηγών γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Λέγοντας συμβοηθούντα μέλη, εννοούμε τα μέλη της οικογένειας που εργάζονται στην οικογενειακή εκμετάλλευση, χωρίς να παίρνουν μισθό ή ημερομίσθιο, είτε είναι αρχηγός ο σύζυγος ή η σύζυγος ή κάποιο άλλο μέλος της οικογένειας.

Από τον ίδιο πίνακα είναι εύκολο να συμπεράνει κανείς, την συνεχή μείωση των συμβοηθούντων μελών, καθώς επίσης και τη μείωση της γυναίκας αρχηγού της γεωργικής εκμετάλλευσης σε σύγκριση με τον άνδρα αρχηγό. Πιο συγκεκριμένα, αν και το ποσοστό των γυναικών – αρχηγών γεωργικών εκμεταλλεύσεων αυξάνεται, παραμένει ακόμα σε αρκετά χαμηλά επίπεδα. Ανά περιοχή της Ελλάδας, παρατίθενται στοιχεία για το θέμα αυτό στον Πίνακα 2.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 : Οι γυναίκες ως συμβοηθητικά μέλη και ως αρχηγοί γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε σύγκριση με τους άνδρες.

ΈΤΟΣ	Συμβοηθούντα μέλη σε ποσοστά %		Αρχηγικά μέλη σε ποσοστά %	
	Άρρενες	Θήλειες	Άρρενες	Θήλειες
1951	30,8	69,2	90	7,1
1961	33,8	66,2	90	10
1971	29,7	70,3	89,7	10,3
1981	29,8	70,2	92,3	7,7
1991	39,6	60,4	84,2	15,8

ΠΗΓΗ:ΕΣΥΕ Μωυσίδη Αντ. 1986,1996

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Θέση της αγρότισσας ανά περιοχή της Ελλάδας

A/a	Απασχολού μενες με προσωπικό	Απασχολού μενες χωρίς προσωπικό	Μισθωτοί με μισθό ή ημερομίσθιο	Βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση
Περιφέρειες Α. Μακεδονίας και Θράκης	0,3	22,7	6,8	70,2
Κεντρική Μακεδονία	2,4	20,6	1,8	75,3
Δυτική Μακεδονία	1,5	50,3	0,6	47,6
Ήπειρος	2,4	45	3	49,6
Θεσσαλία	1,5	20,8	5,2	72,5
Ιόνια Νησιά	0	50	0	50
Δυτική Ελλάδα	0,9	21	2,0	75,5
Στερεά Ελλάδα	3,9	31,5	5,5	59,0
Αττική	0,9	54,6	8,9	35,6
Πελοπόννησ ος	1,4	28,1	1,3	69,2
Β. Αιγαίο	0,5	50,2	0	49,3
Ν. Αιγαίο	1	35,4	3,1	60,5
Κρήτη	1,4	28,9	1,1	68,6

ΠΗΓΗ:ΕΣΥΕ Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 1996

Η συμβολή λοιπόν των γυναικών στο οικογενειακό εισόδημα, είναι σημαντική όχι μόνο για την συμμετοχή τους στη σκληρή εργασία του αγρότη, αλλά κυρίως διότι δουλεύουν άμισθες. Συνεπώς – και σύμφωνα πάντα με τα προαναφερθέντα – ένα μικρό ποσό από τα

χρήματα που μένουν στην οικογένεια αντί να χρησιμοποιηθούν σε έμμισθο εργατικό δυναμικό, παραπέμπεται για κάλυψη ατομικών αναγκών της αγρότισσας.

Μελετητές και ερευνητές του αγροτικού τομέα των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών πιστεύουν ότι είναι δεν επιτρέπεται να δοθεί η ίδια αξία στο ημερομίσθιο ενός άνδρα και μιας γυναίκας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της θεωρίας αυτής είναι ο Χρύσανθος Ευελπίδης (Γεωργική Οικονομική 1957) ο οποίος μάλιστα προτείνει με βάση τη μονάδα για το ημερομίσθιο ενός άνδρα να υπολογίζουμε 0,80 μονάδες για μια υγιή γυναίκα.

Οι απόψεις όμως με την πάροδο των χρόνων δίστανται και έτσι στη μελέτη «Τα αγροτικά ημερομίσθια και η απασχόληση στη Γεωργία» Έκδοση Α.Τ.Ε Αθήνα 1981, των Γ.Κ.Μελά και Δ.Ι.Ντελλή διατυπώνεται για πρώτη φορά η ανάγκη για ισότητα στην αντιμετώπιση θεμάτων που αφορούν την αποδοτικότητα της γυναικείας και ανδρικής αγροτικής εργασίας. Επιπλέον, αναφέρει το ότι είναι αδικαιολόγητη η διαφορά στο γυναικείο και στο ανδρικό ημερομίσθιο, αφού και τα δυο φύλα έχουν την ίδια απόδοση έργου στον ίδιο χρόνο.

Παρόλα αυτά στη σημερινή Ελλάδα, όπως άλλωστε φαίνεται και στον Πίνακα 3, υπάρχει ακόμα διάκριση στον μέσο όρο ημερομισθίων μεταξύ των δυο φύλων για μια συγκεκριμένη καλλιέργεια, υποβαθμίζοντας έτσι τη συμβολή της αγρότισσας στο οικογενειακό εισόδημα. Είναι επίσης φανερό ότι στις γυναίκες δίνονται λιγότερο κοπιαστικές εργασίες – όπως για παράδειγμα είναι το σκάψιμο - από ότι στους άνδρες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Μέσος Όρος (Μ.Ο.) ημερομισθίων ανδρών – γυναικών για μια συγκεκριμένη καλλιέργεια.

Καλλιέργεια	Ημερομίσθια (Μ.Ο) κατά στρέμμα	
	Ανδρικά	Γυναικεία
Σίτος	2	0,6
Άλλα σιτηρά	1,8	0,2
Αραβόσιτος	1,7	3,3
Όρυζα	3,3	7,5
Όσπρια	2,1	6
Πατάτες	2,3	5,3
Μποστανικά	3,4	6,7
Λαχανικά	3,7	10,5
Καπνός	17,1	15,7
Βαμβάκι	2,8	9
Τριφύλλια	5,8	-
Αμπέλια	6	1,5
Κορινθιακή σταφίδα	12,5	4
Σουλτανίνα	12	19
Ελιές λαδιού	0,9	2,4
Ελιές φαγητού	2,2	2,7
Εσπεριδοειδή	14	2
Μηλεώνες	6,7	6,5
Συκεώνες	1,1	11

ΠΗΓΗ: "Η Γυναίκα της Υπαίθρου στην Ελλάδα" Ιωάννα Αθ. Μίχου 2002

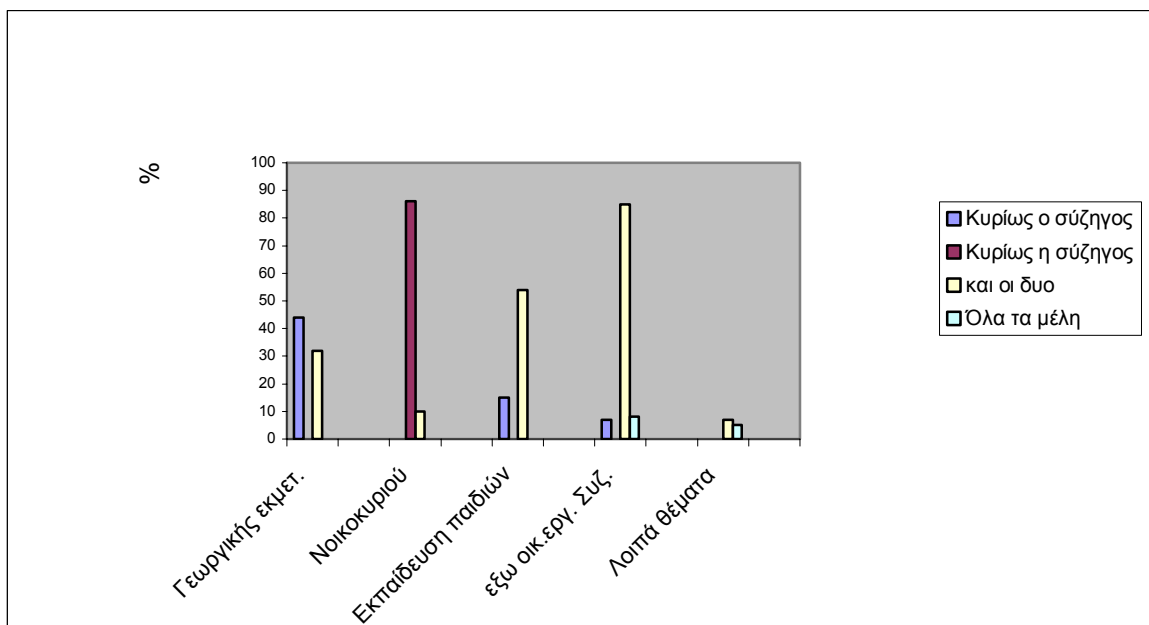
1.4. Η συμμετοχή της γυναίκας στη λήψη αποφάσεων

Παλαιότερα, η επιρροή της γυναίκας στη λήψη αποφάσεων, περιοριζόταν μόνο σε θέματα νοικοκυριού ενώ στα νεότερα χρόνια, έχει αποδειχθεί η επιρροή της σε όλα τα θέματα που αφορούν μια οικογένεια, ακόμα κι αν αυτό δεν είναι πάντα εμφανές.

Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με το ραβδόγραμμα 1, που προέκυψε από διάφορες έρευνες είναι φανερό ότι τη λήψη αποφάσεων σε θέματα νοικοκυριού, έχουν αναλάβει με συντριπτικό ποσοστό σε σύγκριση με τους άντρες, οι αγρότισσες. Σε θέματα που αφορούν τη γεωργική εκμετάλλευση, τις αποφάσεις παίρνει συνήθως ο αγρότης και ενίοτε συμμετέχει και η σύζυγος του, ενώ σε θέματα εκπαίδευσης των παιδιών και εξωοικογενειακής εργασίας της συζύγου, οι αποφάσεις παίρνονται από κοινού.

Όσον αφορά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στα συλλογικά όργανα των αγροτών, όπως είναι για παράδειγμα οι συνεταιρισμοί και οι αγροτικοί σύλλογοι, η δραστηριότητα της αγρότισσας είναι ελάχιστη. Τη διαπίστωση αυτή, ενισχύει μια έρευνα (Case Study) που πραγματοποιήθηκε το 1999. Σύμφωνα με την έρευνα αυτή, μέλη συνδικαλιστικών οργανώσεων – συλλόγων ή σωματείων – είναι μόνο το 5 % των γυναικών.

ΡΑΒΔΟΓΡΑΜΜΑ 2: Η συμμετοχή της γυναίκας στη λήψη αποφάσεων



ΠΗΓΗ: Υπουργείο Γεωργίας – Δ/ση ΑΟΟ, Αθήνα 1985

Τέλος, αξιοσημείωτο είναι ότι σύμφωνα με μια πρόσφατη μελέτη του CEPFAR (Ευρωπαϊκό Κέντρο επαγγελματικής γεωργικής εκπαίδευσης και ανάπτυξης) γίνεται φανερό ότι για τη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων ουσιαστικά δεν υπάρχουν νομικά εμπόδια αλλά αντιστάσεις νοοτροπίας.

1.5. Επίπεδο μόρφωσης της Ελληνίδας αγρότισσας και εξειδικευμένη επαγγελματική κατάρτιση για τη γεωργία

Δυστυχώς, αν και το μορφωτικό επίπεδο της αγρότισσας τις τελευταίες δεκαετίες έχει βελτιωθεί αισθητά, παρ' όλα αυτά παραμένει αρκετά χαμηλό για να τη βοηθήσει στους υπόλοιπους τομείς της ζωής της. Αναλυτικότερα, το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών έχουν μόνο απολυτήριο Δημοτικού σχολείου, ενώ στο αμέσως επόμενο σε κατάταξη ποσοστό ανήκουν εκείνες που δεν πήγαν σχολείο. Είναι εύλογο λοιπόν, ότι ελάχιστες αγρότισσες έχουν πάρει απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης και ακόμα λιγότερες είναι κάτοχοι κάποιου πτυχίου.

Επειδή όμως η γυναίκα αγρότισσα κατέχει σημαντικό ρόλο όχι μόνο στην οικογένεια αλλά και στην ανάπτυξη από κάθε άποψη του αγροτικού περιβάλλοντος στο οποίο ζει και κινείται, για να μπορέσει να αντεπεξέλθει στον πολυδιάστατο ρόλο της έχει ανάγκη συνεχούς εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης.

Στην επίτευξη του στόχου αυτού σημαντικός παράγοντας θεωρείται από το 1950 η Υπηρεσία Γεωργικών Εφαρμογών καθώς επίσης και η Υπηρεσία Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας (ΑΟΟ) που υπάγεται στη Γενική Διεύθυνση Γεωργικών Εφαρμογών και Έρευνας (ΥΠ.ΓΕ.). Η τελευταία σύμφωνα με τον Ι. Μίχο αποσκοπεί στο σχεδιασμό και την πραγματοποίηση ενός αναπτυξιακού προγράμματος για την αγροτική οικογένεια και γενικότερα για την τη

γυναίκα που εργάζεται στον αγρό καθώς επίσης και για την εξίσωση της με το άλλο φύλλο.

Αναλυτικότερα προς την εισαγωγή του υποκεφαλαίου αυτού, στη χώρα μας, το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούμενων γυναικών στον αγροτικό τομέα έχει απολυτήριο δημοτικού σχολείου, ενώ το ποσοστό των γυναικών που δεν πήγαν δημοτικό σχολείο ή δεν το τελείωσαν είναι πολύ μικρό και παρατηρείται στις ηλικίες άνω των 55 ετών. Ακόμα μικρότερο από το τελευταίο ποσοστό, είναι εκείνο των γυναικών που έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης ή πτυχίο Ανώτερων ή Ανώτατων σχολών. Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη τα προηγούμενα προκύπτει ότι η συνεισφορά της ΑΟΟ θα σταθεί πολύτιμη συνεργός στην άνοδο του μορφωτικού επιπέδου, και της κοινωνικής και πολιτιστικής θέσης της Ελληνίδας αγρότισσας.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τη γυναίκα η ΑΟΟ επιδιώκει την ενθάρρυνση των αγρεργατριών στη λήψη αποφάσεων σχετικών με τη δημιουργία δικής τους επιχείρησης με οικονομικά κίνητρα, και άλλα μέτρα υποστήριξης αλλά και την αποτροπή των νέων γυναικών από τάσεις αστυφιλίας με έμμεσο αποτέλεσμα την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών.

Δύο από τους σημαντικότερους Τομείς Δράσεις της ΑΟΟ είναι η ευαισθητοποίηση των αγροτισσών για ενεργό συμμετοχή στην οργάνωση αγροτικών δρώμενων όπως είναι για παράδειγμα ο αγροτουρισμός αλλά και σε πολιτιστικούς συλλόγους της περιοχής τους. Εξειδικευμένα προγράμματα της ΑΟΟ όπως είναι διάφορα επιμορφωτικά – εκπαιδευτικά, ερευνητικά και άλλα διακρατικά ή μη προγράμματα προκαλούν το ενδιαφέρον της Ελληνίδας αγρότισσας όχι όμως στον ίδιο βαθμό όπως εκείνα που στοχεύουν στην προώθηση της ισότητας των ευκαιριών στον τομέα απασχόλησης και επαγγελματικής κατάρτισης στα πλαίσια ισότητας των δυο φύλλων.

Μετά την εξίσωση των γυναικών που απασχολούνται στη γεωργία με τους άντρες έχουν κι αυτές το δικαίωμα να παρακολουθήσουν προγράμματα του Υπουργείου Γεωργίας για επαγγελματική κατάρτιση, εκπαίδευση και απασχόληση. Ενδεικτικά για το έτος 1989 παραθέτονται στην επόμενη σελίδα τα εξής στοιχεία:

ΠΙΝΑΚΑΣ 4:**Εκπαιδεύσεις Επαγγελματικής Κατάρτισης στα ΚΕ.Γ.Ε το έτος
1989**

A/ A	Αντικείμενο	Ποσοστό % εκπαιδευόμενων ανδρών	Ποσοστό % εκπαιδευόμενων γυναικών
1	Διαρθρωτική πολιτική	90	10
2	Δενδροκομία	92	8
3	Αμπελουργία	97	3
4	Κηπευτικά – Ανθοκομία	85	15
5	Φυτική Παραγωγή	95	5
6	Ζωική Παραγωγή	91	9
7	Μελισσοκομία	90	10
8	Γεωργικά μηχανήματα	81	19
9	Αγροτικός τουρισμός	12	88
10	Συνεταιριστικά	98	2
11	Κτηνιατρικά	100	-
12	Δασικά	100	-
13	Αλιεία	78	22
14	Γεωτεχνικά	90	10
15	Τεχνολογία Τροφίμων	18	82
16	Ενδυμασία	-	100
17	Οικοτεχνία- χειροτεχνία	2	98
18	Α.Ο.Ο.	3	97
19	Λοιπά Θέματα	80	20

ΠΗΓΗ:Υπ. Γεωργίας , Δ/ση γεωργικών εφαρμογών “πεπραγμένα
των ΚΕΓΕ έτους 1989” Αθήνα , Σεπτέμβριος 1990

Γενικότερα, υπάρχουν τρεις κατηγορίες εκπαιδεύσεων επαγγελματικής κατάρτισης που γίνονται από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας, όπως είναι η ΑΟΟ και η Διεύθυνση Γεωργικών Εφαρμογών, που ενδιαφέρουν τις αγρότισσες (Ι. Α. ΜΙΧΟΥ). Υπάρχουν οι παρακάτω κατηγορίες ανάλογα με τη διάρκεια και το σκοπό τους :

- 1) Ταχύρυθμες εκπαιδεύσεις, διάρκειας μιας έως πέντε ημερών, που αποβλέπουν στη βελτίωση δεξιοτεχνιών και επιμόρφωσης σε νέα τεχνολογικά επιτεύγματα αλλά και για ενημέρωση σε θέματα Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και άλλων θεμάτων.
- 2) Εκπαιδεύσεις επαγγελματικής κατάρτισης, ελάχιστης διάρκειας 100 έως 150 ωρών, για την εφαρμογή διαρθρωτικών προγραμμάτων και γενικά για την απόκτηση επαγγελματικών εφοδίων και πιστοποιητικού επαγγελματικής ικανότητας.
- 3) Εκπαιδεύσεις σχολικού τύπου κατάρτισης νέων με στόχο τον επαγγελματικό προσανατολισμό και την ένταξη των νέων στο γεωργικό τομέα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Ελληνική Νομοθεσία και κοινωνική ασφάλιση για την αγρότισσα

2.1. Γενικά στοιχεία για την κοινωνική ασφάλιση της αγρότισσας

Στην Ελλάδα η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών στον αγροτικό κόσμο είναι ασφαλισμένη στον Οργανισμό Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ). Ένα πολύ μικρό ποσοστό γυναικών είναι ασφαλισμένες σε άλλο ταμείο και ένα εξίσου μικρό ποσοστό έχει συνταξιοδοτηθεί (οι αγρότισσες συνταξιοδοτούνται στα 65 τους χρόνια). Από στοιχεία συνεντεύξεων προκύπτει ότι πολλές γυναίκες προτιμούν να συνταξιοδοτηθούν πρόωρα λόγω κοπιαστικής δουλειάς επί σειρά ετών.

Ωστόσο, ο λόγος που προτιμούν ασφάλιση από τον Οργανισμό Γεωργικών Ασφαλίσεων είναι η καθιέρωση “της πρόσθετης της βασικής σύνταξης” με εισφορές, που έγινε κατά το έτος 1978. Επιπρόσθετα η προοπτική του νέου ασφαλιστικού καθεστώτος “Νέος Κλάδος Κύριας Ασφάλισης Αγροτών”, σύμφωνα με τον οποίο η σύνταξη θα είναι ανάλογη των εισφορών που θα πληρώσουν και της ασφαλιστικής κατηγορίας που θα ενταχθούν είναι ένα ακόμα κίνητρο για την ασφάλιση της αγρότισσας στον ΟΓΑ.

Γενικότερα η ασφάλιση της παραγωγής από τον οργανισμό Ελληνικών Γεωργικών Ασφαλίσεων ΕΛ.Γ.Α θεωρείται ικανοποιητική όχι όμως και οι παροχές μητρότητας. Παράλληλα η έλλειψη κινητών υγειονομικών μονάδων και Κέντρων Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ) δυσχεραίνουν ακόμα περισσότερο την άποψη της γυναίκας αγρότισσας για το κοινωνικό σύστημα.

2.2. Συνταξιοδότηση και ιατροφαρμακευτική της Ελληνίδας αγρότισσας

Σύμφωνα με τον ιδρυτικό Νόμο του ΟΓΑ 4169/1961 «Περί Γεωργικών Κοινωνικών Ασφαλίσεων, η συνταξιοδότηση της αγρότισσας άρχισε από το έτος 1962 με τη συμπλήρωση του 65^{ου} έτους της ηλικίας τους. Δυστυχώς όμως, σύμφωνα με τα άρθρα 2, 4 και 5 του ίδιου Νόμου, η παντρεμένη αγρότισσα δεν δικαιούταν αυτοτελή σύνταξη.

Όπως όμως αποδεικνύεται από ιστορικά στοιχεία το έτος 1982, δηλαδή το έτος που εντάχθηκε η χώρα μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρείται ορόσημο για τη αγρότισσα στην Ελλάδα. Το 1982 έγινε η αρχή για την ισότητα ευκαιριών και τη βελτίωση της θέσεως της γυναίκας στην καθημερινή ζωή και στον τομέα απασχόλησης.

Έκτοτε στα πλαίσια νομοθεσίας για την ισότητα των δυο φύλων καταργήθηκαν οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών ασφαλισμένων του ΟΓΑ. Με το Νόμο 1287/1982 «Βελτίωση της ασφαλιστικής προστασίας που παρέχεται στους αγρότες από τον ΟΓΑ», η αγρότισσα αναγνωρίζεται ως αυτοτελής γεωργός και επομένως δικαιούται αυτοτελή σύνταξη, ανεξαρτήτως αν είναι έγγαμη ή άγαμη.

Έτσι, αργότερα, με το Νόμο 1745/1987 (ΦΕΚ 234/ΤΑ/31-12-87) «Σύσταση Κλάδου Πρόσθετης Ασφάλισης Αγροτών και άλλες» από το 1988 στις νέες παροχές από τις οποίες ωφελούνται οι αγρότισσες, σύμφωνα με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας στη θεματολογία της κοινωνικής ασφάλισης, συμπεριλαμβάνεται:

- ελάχιστο ποσό σύνταξης αναπηρίας από κοινή νόσο ή ατύχημα,
- προσαύξηση της σύνταξης με επίδομα συζύγου και παιδιών,
- Η σύζυγος που επιζεί και είναι ασφαλισμένη ή συνταξιούχος του ΟΓΑ συνταξιοδοτείται και από άλλο ταμείο (λόγω θανάτου του

συζύγου) και μάλιστα χωρίς τους περιορισμούς στο ποσό της σύνταξης που ισχύουν για τους ασφαλισμένους και συνταξιούχους των άλλων ταμείων,

- χορήγηση σύνταξης γήρατος και όταν συμπληρωθούν 15 χρόνια ασφάλισης αντί για 25,
- προαιρετική ασφάλιση στον ΟΓΑ μόλις συμπληρωθεί το 18ο έτος της ηλικίας έως και το 21ο,
- υπαγωγή στην ασφάλιση του ΟΓΑ όλων των αγροεργατιστών.

Ας σημειωθεί, ότι στις περιπτώσεις που και οι δύο σύζυγοι υπάγονται στην ασφάλιση του ΟΓΑ, η ασφάλιση είναι υποχρεωτική για τον έναν, ύστερα από κοινή δήλωσή τους.

Οι παροχές ασθένειας του ΟΓΑ προς τις ασφαλισμένες αγρότισσες περιλαμβάνουν:

- Πλήρη νοσοκομειακή και μαιευτική περίθαλψη στην Γ' θέση των Κρατικών Νοσοκομείων, θεραπευτηρίων, Κοινωφελών Ιδρυμάτων και συμβεβλημένων με τον ΟΓΑ ιδιωτικών κλινικών.
- Εξωνοσοκομειακή περίθαλψη μέσω των Αγροτικών Ιατρείων - Κέντρων Υγείας και συμβεβλημένων με τον ΟΓΑ θεραπευτηρίων
- Κάλυψη εξόδων για ειδικές εξετάσεις όταν διενεργούνται σε ιδιωτικά εργαστήρια (και δεν μπορούν να διενεργηθούν σε Κρατικό Νοσοκομείο της περιοχής).
- Πρόσθετη παροχή (βοηθητικά θεραπευτικά μέσα, ορθοπεδικά είδη, δαπάνες για χρησιμοποίηση αποκλειστικής νυχτερινής νοσοκόμας).
- Νοσοκομειακή περίθαλψη στο εξωτερικό (εφόσον η θεραπεία δεν μπορεί να γίνει στην Ελλάδα).
- Φαρμακευτική περίθαλψη. Οι ασφαλισμένες αγρότισσες πληρώνουν για τα φάρμακα τους συμμετοχή 25%, με εξαίρεση φάρμακα που αντιμετωπίζουν ορισμένες χρόνιες παθήσεις.

2.3. Παροχές μητρότητας, επιδόματα πολυτέκνων και ισόβια σύνταξη για τις αγρότισσες.

Ο ΟΓΑ σε συμφωνία με τον Νόμο 1302/82 (ΦΕΚ 133/Τ.Α/1982) περί προστασίας της μητρότητας χορηγεί:

- Επίδομα κυοφορίας και λοχείας, εφάπαξ ποσό 147 € .
- Βοήθημα τοκετού, εφάπαξ ποσό 59 €. Αναφέρεται ότι δίνεται βοήθημα τοκετού, σε περίπτωση που ο τοκετός πραγματοποιηθεί σε ιδιωτικό μαιευτήριο με δαπάνες της ασφαλισμένης στον ΟΓΑ (Νομος 1302/82, "Περί προστασίας της μητρότητας").

Σε περίπτωση που θα γεννηθούν ταυτόχρονα δυο ή παραπάνω παιδιά, και βρίσκονται στη ζωή την ημερομηνία που υποβάλλεται η αίτηση για τη χορήγηση των παροχών, το επίδομα κυοφορίας και λοχείας αυξάνεται κατά 50% (73 €) για κάθε επιπλέον παιδί. Αν δηλαδή γεννηθούν δίδυμα και βρίσκονται στη ζωή, χορηγείται ποσό 220 €.

Επιπλέον ο ΟΓΑ, ως εντολοδόχος του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, χορηγεί επιδόματα πολυτέκνων τα οποία αυξάνονται κάθε χρόνο, σύμφωνα με τον δείκτη τιμών καταναλωτή του προηγούμενου χρόνου.

Η νομοθεσία που αφορά τα οικογενειακά επιδόματα τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με τον Ν. 2459/1997 σύμφωνα με τον οποίο:

- Οικογενειακό επίδομα 3ου παιδιού (Ν. 1892/90 και 2459/97), Το επίδομα τρίτου παιδιού ανέρχεται, έως το 1996, στο ποσό των 100 € και από το 1997 στο ποσό των 117€ και καταβάλλεται έως και τον έκτο χρόνο της ηλικίας του. Στον πατέρα χορηγείται το επίδομα αυτό μόνον όταν η σύζυγος του με την οποία απέκτησε τα τρία παιδιά απεβίωσε ή έχει εγκαταλείψει αυτόν και τα παιδιά.

➤ Το μηνιαίο επίδομα πολυτέκνων χορηγείται στη μητέρα με τέσσερα τουλάχιστον παιδιά καθώς και στη χήρα ή διαζευγμένη ή άγαμη με τρία παιδιά που χαρακτηρίζεται πολύτεκνη.

➤ Ισόβια σύνταξη χορηγείται στη μητέρα:

1)Που δεν δικαιούται πια το επίδομα πολυτέκνων, επειδή και το τελευταίο άγαμο παιδί της συμπλήρωσε τα 23 του χρόνια ή παντρεύτηκε

2)Που χαρακτηρίστηκε πολύτεκνη αλλά δεν έχει τις προϋποθέσεις να της χορηγηθεί το πολυτεκνικό επίδομα.

3)Που κάποια χρονική στιγμή έχει ή είχε τουλάχιστον τέσσερα (4) στη ζωή παιδιά.

Για τη χορήγηση όμως της ισόβιας σύνταξης πρέπει να υπάρχουν και κάποιες προϋποθέσεις. Έτσι η μητέρα αγρότισσα και τα τέσσερα τουλάχιστον από τα παιδιά της πρέπει να έχουν την ελληνική υπηκοότητα ή να είναι ελληνικής καταγωγής και να έχουν έρθει στην Ελλάδα ως πρόσφυγες. Ακόμα η μητέρα πρέπει να διαμένει μόνιμα και νόμιμα στην Ελλάδα και το χαμηλό της εισόδημα να δικαιολογεί τη χορήγηση της ισόβιας σύνταξης.

Επιπλέον υπάρχει και η σύνταξη χήρας συνταξιούχου του ΟΓΑ (άρθρο 6 παράγραφος 2, Νόμος 4169/1961 και Νόμος 1287/82). Σύμφωνα με το Νόμο αυτό, η χήρα αγρότισσα παίρνει αυτοτελή σύνταξη, εφόσον συμπληρώσει το 65^ο έτος της ηλικίας της. Τα ποσά της σύνταξης χηρείας είναι ίσο με το κατώτερο ποσό της βασικής σύνταξης γήρατος. Επίσης η χήρα της οποίας ο σύζυγος έπαιρνε τη βασική σύνταξη του ΟΓΑ προ του θανάτου του, δικαιούται σύνταξη από τον ΟΓΑ εφόσον πληρεί τις παρακάτω προϋποθέσεις:

- Έχει συμπληρώσει το 65^ο έτος της ηλικίας της
- Ο γάμος είχε πραγματοποιηθεί πριν από την ημερομηνία έναρξης καταβολής του θανόντος
- Δεν παίρνει σύνταξη από άλλο φορέα.

Τέλος η αρχή συνυπολογισμού περιόδων ασφάλισης, εφαρμόζεται στη χώρα μας από τον ΟΓΑ και για τα τρία είδη της χορηγούμενης σήμερα σύνταξης στις αγρότισσες και τους αγρότες, οι οποίες είναι: η βασική σύνταξη, η πρόσθετη σύνταξη και η σύνταξη κλάδου κύριας ασφάλισης. Έτσι αν μια αγρότισσα πριν φύγει για μια άλλη χώρα, ήταν ασφαλισμένη στον ΟΓΑ αλλά δεν είχε συμπληρώσει τα απαιτούμενα εικοσιπέντε χρόνια ασφάλισης, έχει τη δυνατότητα να θεμελιώσει το δικαίωμα σύνταξης από τον ΟΓΑ. Προϋπόθεση είναι να έχει συμπληρώσει τα χρόνια ασφάλισης που της υπολείπονται στο εξωτερικό, οπότε με την αρχή του συνυπολογισμού των περιόδων ασφάλισης, συμπληρώνεται η χρονική προϋπόθεση της 25ετίας.

Σύμφωνα πάντως με μια τοπική έρευνα που έγινε το έτος 1999 με θέμα «Η νομική θέση και η κοινωνική ασφάλιση της αγρότισσας» στο Νομό Αργολίδος (Μίχου Ι., Προύντζου Αλ., επίβλεψη καθηγητή Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου κ. Αποστολόπουλου Κ.), οι αγρότισσες θα προτιμούσαν να αυξηθεί το χορηγούμενο ποσό σύνταξης τουλάχιστον κατά 80%.

Οι συμμετέχουσες σε αυτή την έρευνα αγρότισσες προτείνουν τη χορήγηση στους αγρότες επιδόματος ανθυγιεινής εργασίας λόγω επαφής τους με χημικές ουσίες φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων με αποτέλεσμα να επιβαρύνεται το αναπνευστικό τους σύστημα. Επιπλέον θεωρούν απαραίτητη τη μείωση των ασφαλιστικών εισφορών, τη βελτίωση των παροχών μητρότητας, της εξωνοσοκομειακής και νοσοκομειακής περίθαλψης και προτείνουν τη χορήγηση επιδόματος κοινωνικής αλληλεγγύης (ΕΚΑΣ) σε χαμηλοσυνταξιούχους του ΟΓΑ.

2.4. Εξέλιξη νομικών μέτρων για την αγρότισσα στην Ελλάδα

Όσον αφορά τη νομική θέση της Ελληνίδας αγρότισσας, αναβαθμίζεται συνεχώς με ορόσημο το έτος 1982 όπως αναφέρθηκε

σε προηγούμενο υποκεφάλαιο. Μέχρι τότε μέλη Αγροτικών συνεταιρισμών είχαν δικαίωμα να γίνουν μόνο χήρες των οποίων οι σύζυγοι είχαν εξωγεωργική απασχόληση καθώς και οι γυναίκες των μεταναστών. Αυτό είναι εμφανές και από τον πίνακα που παρατίθεται παρακάτω, με διατάξεις του Συντάγματος που καθιερώθηκαν με την πάροδο των χρόνων και αφορούν τη νομική θέση της αγρότισσας στην Ελλάδα.

Από το 1982 λοιπόν καθιερώθηκε η ισότιμη μεταχείριση ανδρών γυναικών που ασχολούνται με τη γεωργία σε θέματα συμμετοχής σε αγροτικές συνδικαλιστικές οργανώσεις, αυτοτελούς συνταξιοδότησης με τους ίδιους όρους και δανειοδότησης.

Μερικά χρόνια αργότερα (1997), με πρωτοβουλία της παγκόσμιας οργάνωσης ‘Women’s World Summit Foundation’ και σκοπό την αναγνώριση και την προβολή του έργου της αγρότισσας, καθιερώθηκε η 15^η Οκτωβρίου ως παγκόσμια ημέρα για τη γυναίκα της υπαίθρου.

Οι ετήσιες εκδηλώσεις της οργάνωσης αυτής, μεταξύ των άλλων αποβλέπουν και στη βελτίωση της νομικής θέσης της αγρότισσας, διότι όπως είπε και σε ένα λόγο της η Elly Pradervand, συντονίστριας της Διεθνούς Εκστρατείας Ενημέρωσης και Ενίσχυσης της αγρότισσας, οι αγρότισσες όλου του κόσμου είναι οι πραγματικές ηρωίδες του πλανήτη μας. Απόδειξη του τελευταίου, είναι ότι οι αγρότισσες κάνουν τα περισσότερα, διαθέτοντας τα λιγότερα μέσα από οποιαδήποτε άλλη ομάδα ανθρώπων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Νομικά μέτρα για την Ελληνίδα αγρότισσα από το 1915 μέχρι σήμερα

ΕΤΟΣ	ΝΟΜΟΣ
1915	602/1915 :Επιτρέπει μόνο στη Παντρεμένη που έχει δική της προσωπική περιουσία να γίνει μέλος του συνεταιρισμού.
1979	921/1979 : Αίρεται ο Νόμος 602/1915 που υπάρχει ο περιορισμός της προσωπικής Περιουσίας αλλά συνεχίζει ο αποκλεισμός των γυναικών που απασχολούνται με γεωργικές εργασίες σε ξένες εκμεταλλεύσεις.
1982	658/1982 : Κατοχύρωση του δικαιώματος της γυναίκας ως πλειοδότη σε δημοπρασίες ενοικίασης δικαιώματος κάρπωσης γαιών και διορισμού της ως ιδιωτικού δασοφύλακα από τους ιδιοκτήτες των δασών.
1982	1257/1982 : Για τον εκδημοκρατισμό των συνεταιριστικών οργανισμών δίνεται η δυνατότητα να γίνουν μέλη αγροτικών συνεταιρισμών εκτός από τις έγγαμες, που έχουν δική τους γεωργική εκμετάλλευση, και οι έγγαμες γυναίκες σύζυγοι συνεταιρίων, εφόσον έχουν κύριο ή δεύτερο επάγγελμα τη γεωργία.
1982	1329/1982 : Οι αγρότισσες που έχουν δική τους περιουσία δανειοδοτούνται από την Αγροτική Τράπεζα Ελλάδος (ΑΤΕ) και υπογράφουν ως εγγυήτριες όπως ακριβώς οι αγρότες.
1982	1329/1982 : Η αγρότισσα μπορεί να ανοίγει καρτέλα στην τράπεζα, ακόμη κι αν ο σύζυγος της ασχολείται με άλλο επάγγελμα.
1982	1329/1982 : Οι ανύπαντρες αγρότισσες που ασχολούνται με τη γεωργία μπορούν να δανειοδοτούνται από την ΑΤΕ, όπως ακριβώς και οι άντρες αγρότες.
1983	1361/1983 : Για τις αγροτικές συνδικαλιστικές οργανώσεις καθιερώνεται η ισότιμη συμμετοχή ανδρών και γυναικών που ασχολούνται στη γεωργία, στις αγροτικές συνδικαλιστικές οργανώσεις και στους συλλόγους αγροτών.
1984	1414/1984 : Εφαρμόζεται η αρχή της ισότητας των δυο φύλλων στον εργασιακό χώρο.
1985	1541/1985 : Χορηγείται επίδομα τοκετού και λοχίας που είναι ασφαλισμένες στον Ο.Γ.Α.
1985	1541/1985 : Για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς αναιρείται κάθε διάκριση μεταξύ των δυο φύλλων.
1988	1790/1988 : Δίνεται το δικαίωμα της γεωργικής αποκατάστασης κατά την διανομή των γαιών του Δημοσίου στις άγαμες γυναίκες.
2000	2810/2000 : Δίνεται το δικαίωμα οργάνωσης αγροτικών συνεταιρισμών από γυναίκες της υπαίθρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η θέση της γυναίκας στους Αγροτικούς Συνεταιρισμούς

3.1. Γενικά στοιχεία

Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, στη χώρα μας για τις γυναίκες αγρότισσες ισχύει ο νέος νόμος των Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων (Α.Σ.Ο.), 2810/2000. Η οργάνωση και η λειτουργία των Α.Σ.Ο. έχει ως βάση της αυτή που ισχύει και για τους άντρες αγρότες και η έννοια τους δεν αλλάζει, δηλαδή ορίζονται πάντα ως αυτόνομες ενώσεις προσώπων, οι οποίες συγκροτούνται εθελοντικά και επιδιώκουν την αμοιβαία εκτίμηση των μελών τους, την οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική ανάπτυξη και προαγωγή τους, μέσα μιας συνιδιοκτήτης, και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης.

Στις μέρες μας λειτουργούν 52 αγροτικοί συνεταιρισμοί Ελληνίδων εκ των οποίων 33 είναι αγροτουριστικοί, 9 οικοτεχνίας, 9 μεταποίησης τροφίμων και 1 είναι ανθοκομίας και η μέση ηλικία των γυναικών – μέλη των συνεταιρισμών αυτών κυμαίνεται από 30 έως 50 έτη.

3.2. Δραστηριότητες και στόχοι των γυναικείων Αγροτικών Συνεταιρισμών

Οι δραστηριότητες των γυναικείων αγροτικών συνεταιρισμών – στις οποίες μπορούν να συμμετέχουν και άντρες – σχετίζονται με την αγροτική οικονομία και τις τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης των γυναικών. Οι γυναικείες Α.Σ.Ο που έχουν ιδρυθεί μέχρι σήμερα στη χώρα μας, είναι στην πλειοψηφία τους πρωτοβάθμιες. Πιο συγκεκριμένα πρόκειται για Αγροτικούς Συνεταιρισμούς, σε αντίθεση με τις Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών (Ε.Α.Σ.), τις Κοινοπραξίες Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων (Κ.Α.Σ.Ο) και τις Κεντρικές

Συνεταιριστικές Ενώσεις (ΚΕ.Σ.Ε.) που υπάγονται σε δευτεροβάθμιες και τριτοβάθμιες συνεταιριστικές οργανώσεις.

Ωστόσο, η πρώτη δευτεροβάθμια οργάνωση αγροτικών συνεταιρισμών γυναικών, ιδρύθηκε τον Απρίλιο του έτους 1998 και λειτουργεί με την επωνυμία “ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ – ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ”, η οποία έχει έδρα την Αθήνα και περιφέρεια ολόκληρη την επικράτεια. Είναι δε, ειδικού σκοπού, έχει δηλαδή ειδικό και συγκεκριμένο αντικείμενο και δεν καλύπτει όλους τους κλάδους παραγωγής και τα βασικά προϊόντα των μελών.

Μερικοί από τους σημαντικότερους στόχους των γυναικείων Αγροτικών Συνεταιρισμών είναι οι παρακάτω:

- Η συμβολή των γυναικών στην τοπική αγροτική ανάπτυξη
- Η οικονομική αυτοδυναμία τους
- Η ενδυνάμωση του ρόλου τους στις περιοχές στις οποίες εργάζονται με την ενεργό συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων, και στην πολιτιστική ανάπτυξη διατηρώντας παράλληλα τις τοπικές παραδόσεις
- Η μείωση των ποσοστών ανεργίας των γυναικών με δημιουργία θέσεων απασχόλησης με έμμεσο αποτέλεσμα την παραμονή του γυναικείου πληθυσμού στον τόπο του και γενικότερα
- Η βελτίωση της οικονομικής και κοινωνικής θέσης των γυναικών

Στην ανάπτυξη των γυναικείων αγροτικών συνεταιρισμών συνέβαλλε και το πρόγραμμα Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας (Α.Ο.Ο) του Υπουργείου Γεωργίας. Τα μέσα που χρησιμοποιεί το πρόγραμμα αυτό για την επίτευξη του στόχου του είναι τα εξής:

- Ενημέρωση και επαγγελματική κατάρτιση της αγρότισσας για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, την ίδρυση και οργάνωση τους.
- Την ανάπτυξη συνεταιρισμένης οικογενειακής εκμετάλλευσης
- Την προώθηση και προετοιμασία συνεταιρισμένων αγροτισσών για συμμετοχή τους σε σεμινάρια και συνέδρια στο εσωτερικό και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες
- Την οργάνωση σεμιναρίων και ημερίδων με συμμετοχή γυναικείων συνεταιρισμών και την οργάνωση περιπτέρων και εκθέσεων διαφήμισης και εμπορίας των προϊόντων των συνεταιρισμών.

Μερικά από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναικείοι αγροτικοί συνεταιρισμοί είναι τα παρακάτω:

- Ο αυξημένος μέσος όρος ηλικίας των μελών
- Η έλλειψη ενδιαφέροντος για συλλογική δράση
- Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των μελών
- Η ανεπαρκής εκπαίδευση για θέματα που αφορούν τους συνεταιρισμούς
- Η ανεπαρκής εμπορική δραστηριότητα
- Η έλλειψη επιχειρηματικότητας των μελών
- Η διαμόρφωση υψηλού κόστους των προϊόντων τους
- Η απόσταση από τα αστικά εμπορικά κέντρα

Τα προβλήματα αυτά, οι αγρότισσες δεν τα αντιμετωπίζουν μόνες. Υπάρχουν αρμόδιοι φορείς στήριξης όπως οι υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας, ο ΟΑΕΔ, η Ελληνική Αγροτική Τράπεζα, ο ΕΟΤ και άλλοι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς.

3.3. Παραδείγματα γυναικείων αγροτικών συνεταιρισμών.

Με πηγή τη Διεύθυνση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας – Υπουργείου Γεωργίας που έγινε τον Ιανουάριο του 2001, μερικοί από τους πιο δραστήριους αγροτικούς συνεταιρισμούς που απαρτίζονται από γυναίκες είναι οι παρακάτω:

- ➡ **Αγροτικός συνεταιρισμός γυναικών Αγίου Γερμανού**
Ιδρύθηκε στην Φλώρινα το 1985 και έχει 14 μέλη. Έχει αγροτουριστικά καταλύματα και παράλληλα ασχολείται με την τυποποίηση παραδοσιακών προϊόντων και κυρίως πιπεριάς, τουρσιού και τραχανά.
- ➡ **Αγροτουριστικός συνεταιρισμός Μαρώνειας Ροδόπης**
Ιδρύθηκε το 1988, αποτελείται από 26 μέλη και προωθεί ζυμαρικά και γλυκά του κουταλιού από φρέσκα φρούτα εποχής που διαθέτει η περιοχή.
- ➡ **Συνεταιρισμός γυναικών περιοχής λίμνης Πλαστήρα**
Πρόκειται για ένα σχετικά πρόσφατο συνεταιρισμό (1994) στο Μορφοβούνι Καρδίτσας που αποτελείται από 16 μέλη και παράγει γλυκά του κουταλιού. Πιο αξιοσημείωτη όμως είναι η δράση του στην παραγωγή οικολογικών προϊόντων, όπως κηπευτικών, πατάτας και τραχανά.
- ➡ **Συνεταιρισμός γυναικών περιοχής Μεταμόρφωσης**
Είναι ένας ακόμη συνεταιρισμός γυναικών στην Καρδίτσα που παράγει οικολογικά προϊόντα τα οποία χρησιμοποιούνται κυρίως στις σαλάτες, όπως είναι για παράδειγμα το τουρσί. Απαρτίζεται από 10 μέλη και υπάρχει από το 1995.
- ➡ **Συνεταιρισμός γυναικών παραδοσιακής χειροτεχνίας Κισσάμου**
Βρίσκεται στα Χανιά: έχει 110 μέλη και ασχολείται με την παραγωγή και την εμπορία λαδιού και ελαιοκάρπου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η αγρότισσα και ο αγροτικός τουρισμός στην Ελλάδα

4.1.Γενικά στοιχεία

Οι νέες μορφές τουρισμού στη χώρα μας αναδεικνύουν τις κοινωνικές και τις πολιτισμικές παραμέτρους της Ελληνικής κοινωνίας, ενώ παράλληλα προστατεύουν και το φυσικό περιβάλλον. Επιπρόσθετα δημιουργώντας πηγές απασχόλησης και εισοδήματος επιφέρουν οικονομικά οφέλη συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην τοπική ανάπτυξη. Μια ήπια και εναλλακτική μορφή τουρισμού αποτελεί και ο αγροτουρισμός με τον οποίο ασχολούνται όλο και περισσότερες αγρότισσες με εναρκτήριο περίοδο τη δεκαετία του εξήντα.

Δίνεται λοιπόν η ευκαιρία στις αγρότισσες που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό, να βρίσκονται κοντά στη φύση και στους παραδοσιακούς τρόπους ζωής χωρίς να πραγματοποιούν δαπανηρές εγκαταστάσεις και κυρίως χωρίς να επεμβαίνουν σε μεγάλο βαθμό στο περιβάλλον. Απορρίπτουν έτσι τα πρότυπα της τουριστικής βιομηχανίας και συμβάλλουν στην ανάπτυξη της φιλίας, της κατανόησης και του σεβασμού μεταξύ των ανθρώπων που επιλέγουν αυτή τη μορφή τουρισμού.

4.2. Η αγρότισσα ως παράγοντας του αγροτικού τουρισμού

Καταρχήν λέγοντας τη λέξη 'αγροτουρισμός' εννοούμε κάθε τουριστική δραστηριότητα, που αναπτύσσεται σε μη αστικούς χώρους, κυρίως από τους απασχολούμενους στον πρωτογενή τομέα, ειδικότερα σε οικογενειακή ή συνεταιριστική μορφή σε μικρές

τουριστικές μονάδες ή σε επιχειρήσεις παροχής αγαθών και υπηρεσιών.

Εφόσον η παραγωγή και η εμπορία παραδοσιακών παρασκευασμάτων διατροφής - όπως είναι για παράδειγμα τα παραδοσιακά ζυμαρικά και τα γλυκά, η ενοικίαση δωματίων και πολλά άλλα θέματα έχουν άμεση σχέση με τον αγροτικό τουρισμό, είναι ευνόητο ότι άμεση σχέση με τον αγροτικό τουρισμό έχει και η αγρότισσα. Το πόρισμα αυτό προκύπτει, αν σκεφτεί κανείς ότι αν και οι άνδρες έχουν τις ικανότητες με τα θέματα αυτά, όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο διστάζουν να ασχοληθούν ή πιο απλά προτιμούν να ασχοληθούν με κάτι άλλο που θεωρούν ότι θα διεκπεραιώσουν πιο καλά από μια γυναίκα.

Ο κυρίαρχος λοιπόν ρόλος των γυναικών στις άτυπες απασχολήσεις στο αγροτικό νοικοκυριό και η ικανότητα που έχουν να δημιουργούν πιο εύκολα από τους άντρες ένα φιλόξενο περιβάλλον, δημιουργεί ευνοϊκές προϋποθέσεις στην ανάπτυξη του αγροτικού συνεταιρισμού στη Ελληνική και όχι μόνο, αγροτική κοινωνία.

4.3. Προγράμματα αγροτουρισμού που ενδιαφέρουν την αγρότισσα.

Από τα μέσα της δεκαετίας του ογδόντα, το Υπουργείο Γεωργίας στα πλαίσια της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής προωθεί και εφαρμόζει προγράμματα αγροτικού τουρισμού. Τα προγράμματα αυτά ευνοούν κυρίως τους αγρότες των ορεινών περιοχών της χώρας, δηλαδή των περιοχών που λόγω κάποιων μειονεκτημάτων τους, πληρούν τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για να ενταχθούν σε τέτοιου είδους προγράμματα. Στα προγράμματα αυτά καλείται η αγρότισσα να συμβάλλει αποτελεσματικά στην αύξηση του οικογενειακού της εισοδήματος, έχοντας πολύ συχνά ακόμα και τον πρωταγωνιστικό ρόλο.

Ένα πολύ ενδιαφέρον πρόγραμμα για τις αγρότισσες είναι το πρόγραμμα αγροτουριστικών – αγροτοβιοτεχνικών δραστηριοτήτων ή επενδύσεων (Κανονισμός 950/97). Οι οικονομικές δραστηριότητες και οι επενδύσεις που ενισχύει και έχουν άμεση σχέση με την αγρότισσα είναι οι εξής:

- Επενδύσεις αγροτουριστικού χαρακτήρα: Στόχος είναι ο εξοπλισμός, η διακόσμηση αλλά και τα προσφερόμενα εδέσματα να έχουν σχέση με την τοπική παράδοση.
- Επενδύσεις αγροτοβιοτεχνικού χαρακτήρα: Περιλαμβάνει
 - A) τη δημιουργία μικρών μονάδων ειδών διατροφής (όπως είναι για παράδειγμα η παραγωγή και η τυποποίηση σκευασμάτων δημητριακών και βρώσιμων ελιών αλλά και η αποξήρανση, η συντήρηση, η συσκευασία αρωματικών φυτών).
 - B) τη δημιουργία μικρών μονάδων αγροτικής οικοτεχνίας – χειροτεχνίας : Όπου κύριες απασχολήσεις της γυναίκας είναι συνήθως σε μικρά εργαστήρια, η ραπτική παραδοσιακών ενδυμάτων και ειδών οικιακού ιματισμού, το κέντημα, η υφαντική, είδη χειροτεχνίας και γενικότερα είδη λαϊκής τέχνης που τείνουν να εκλείψουν.
- Επενδύσεις για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των επισκεπτών: Οι δραστηριότητες που προωθούνται και με τις οποίες σχετίζονται κυρίως οι αγρότισσες είναι η ξενάγηση των επισκεπτών σε παραδοσιακούς οικισμούς, σε επιχειρήσεις γυναικών, και σε φυσικά τοπία της περιοχής.

Αξιοσημείωτη σε αυτόν τον τομέα είναι και η βοήθεια προγραμμάτων κοινοτικών πρωτοβουλιών όπως είναι για παράδειγμα η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER και INTERREG. Αποκλειστικά όμως στις γυναίκες αναφέρεται η κοινοτική πρωτοβουλία 'Νέες ευκαιρίες για τις γυναίκες' – NOW – η οποία επιπρόσθετα ενισχύει οικονομικά την επαγγελματική κατάρτιση και παρέχει μέτρα στήριξης για την οργάνωση από τις γυναίκες μικρομεσαίων επιχειρήσεων ή συνεταιρισμών στον αγροτουρισμό.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συγκεφαλαιώνοντας τα προηγούμενα, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι οι Ελληνίδες αγρότισσες, είναι σημαντικό δυναμικό στον τομέα της αγροτικής παραγωγής, ενώ παράλληλα σημαντική είναι και η συμβολή της στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των αγροτικών περιοχών και της εθνικής αγροτικής οικονομίας της χώρας μας.

Η αγρότισσα μετέχει ενεργά στη διαδικασία της γεωργικής παραγωγής, προσφέρει τον εαυτό της στην οικογένεια για να δημιουργήσει τις απαραίτητες ανθρώπινες αξίες και συμβάλλει αποτελεσματικά στην αύξηση του οικογενειακού και αγροτικού εισοδήματος. Παράλληλα, προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες στο κοινωνικό σύνολο, διότι είναι θεματοφύλακας της εθνικής μας παράδοσης και γενικότερα του ελληνικού τρόπου ζωής.

Η αναγνώριση του δικαιώματος της αγρότισσας, στην ισότητα ευκαιριών ξεκίνησε ουσιαστικά τον προηγούμενο αιώνα, στην πραγματικότητα όμως η εξέλιξη αυτή δεν έχει φτάσει ακόμα στο επιθυμητό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα ακόμα και σήμερα η θέση της στη βασική μονάδα της κοινωνίας μας- δηλαδή στην οικογένεια- παραμένει υποδεέστερη από εκείνη του άντρα.

Η άνοδος του μορφωτικού επιπέδου της αγρότισσας, σε συνδυασμό με την κατοχύρωση των νομικών δικαιωμάτων της, αναμένεται να οδηγήσει στην εξίσωση της με το αντρικό φύλλο. Απόρροια της εξέλιξης αυτής, θα είναι και η βελτίωση της ατομικής, οικονομικής και κατ' επέκταση κοινωνικής θέσης της. Θετικός παράγοντας σε αυτό θα αποβεί η βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι διεθνείς οργανισμοί και η εθνική κυβέρνηση.

Για να στεφθούν με επιτυχία οι προσπάθειες αυτές, καλό θα ήταν να υπάρχει σωστή και εκτεταμένη πληροφόρηση για τις ευκαιρίες που δίνονται σε νομικά, κοινωνικά και οικονομικά πλαίσια όχι μόνο σε εθνικό αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ)
2. Ευελπίδης Χρ. , Αγροτική Πολιτική-Αγροτικές Ασφαλίσεις, Αθήνα 1956
3. Εθνική και Ευρωπαϊκή Νομοθεσία για την σύγχρονη Ελληνίδα, Υπ. Προεδρίας Γ.Γ Ισότητας, Αθήνα 1993
4. Μίχου Ι. Αθ. “Η Γυναίκα της Υπαίθρου στην Ελλάδα” Αθήνα 2002
5. Μαριέλλα Χρηστέα Δουμάνη , “Η Ελληνίδα μητέρα άλλοτε και σήμερα” , Κέδρος, 1989
6. Μωυσίδης Αντ. “Η αγροτική κοινωνία στη σύγχρονη Ελλάδα”. “Ίδρυμα Μεσογειακών μελετών , 1986
7. Υπουργείο Γεωργίας